

İFTİRA ÜZERİNE BİR KAÇ SÖZ

Dr. Ali Osman KOÇKUZU

İnsan, yeryüzüne bir takım görev ve salahiyetlerle donatılarak, Allah'ın en seçkin mahlûku olarak gönderilmiştir. Bu görevler, Allah'a kulluk noktasında zirveye ulaşır. Vazifesini hakkıyla yapan Allah'a ve insanlara yönelik her türlü görevini gereği gibi ifa eden, kimse en iyi bir kuldur.

Ubûdiyyet vazifemizde biz insanlar, madde ve mânamızı güzelleştirmemize yardım eden unsurlara daha çok yer verme durumundayız. Bu noktada bizim kişi ve topluluk olarak ahlâkımız, davranışlarımız en az inanç ve ibâdetlerimiz kadar ehemmiyet arzeder. Çünkü inanç ve ibâdetlerimizde ferdilik hâkimdir. Başkasına tesiri dolaylı olmaktadır. Gerçi inançsız ve ibâdetsiz kişilerin de âile ve cemiyetlerine zararları vardır ama, onlar sâkin ve kendi kabına çekilmiş iseler, bir bakıma âile ve cemiyet onların tecâvüzlerinden kurtulmuştur. Halbuki ahlâk ve davranışlarda, âile ve cemiyetin fayda ve zarar görmesi daha da belirgindir. Ahlâklı bir kişi âilesi, çevresi ve milleti için bir iyilik kaynağı ve bir rahmet bulutu demektir.

Ahlâksızlıkla savaş, önce "iyi ahlâklı bir kişi olmağa çalışmak" la

başlar. Dini yönü yanında iyi bir müslüman, aynı zamanda iyi ahlâk sahibi olmağa da mecburdur. "İyi bir müslüman zaten iyi ahlâklı bir insandır" ölçüsü doğrudur. Fakat kanaatımızca eksiktir. Dış görünüş itibarıyla dinin isteklerini yerine getiren bir kişi, bazan beklenenin aksine ahlâkı zayıf kalabilmektedir.

Ahlâkı, "insandaki oturmuş iyi ve kötü huylar" meydana getirir. İlk insan ve ilk peygamberden günümüze kadar, iyi ve kötü huylar incelenmiş, insanlara yeteri kadar tanıtılmıştır. Ama insan her gün bu bilgileri yeniden hatırlama ile eksiklerini daha iyi giderme yolları bulacaktır. Biz bu yazımızda İFTİRÂ'dan söz edeceğiz.

"İftirâ-bühtân; bir kimseye yalandan cünah (günah) ve meâyip (ayıplar) isnat etmek demektir. Bunu din-i mübin tecviz etmediği gibi, akıl dahi câiz görmez ve mürtekbini adam yerine koymaz. İftirâ ne kadar etraflı olursa olsun, müfterinin ağzından mürdar mürdar dökülür belli olur. İftirânın hacâlet ve rezâletten ve sahibine müfteri nâmı kazandırmaktan başka faydası yoktur".(1)

(1) Ahmet Rif'at, Tasvir-i Ahlâk, Der-i Saadet, 1309, s. 25.

İftirâ denilen rezil huyu, küçük bir ahlâk sözlüğü böyle tanıtır. Onun Müslümanlıktaki, cemiyetlerdeki yerine, müfterinin düşük değerine, kelime ve huy olarak manasına temas ederek, sözlerini şöyle bitirir: "...günâhu yine başka".

İftirâ, kelime ve huy olarak YA-LAN ile ilgilidir.(2) Gerek bir terim ve gerekse cemiyet hayatında çok rastlanan bir kötü huy olarak iftirâ ile kısaca; "bir şahsa, bir kitleye veya müesseseye, onlarda olmayan bir takım kötü halleri ve faaliyetleri isnat etmek" manası kastedilir.(3)

Kur'ân-ı Kerim'de ve Peyğamberimizin mübârek sözlerinde, insanlıkla yaşat zan ettiğimiz bu huydan bahsedilir. İnsanların, sadece kendileri gibi insanlara değil, Allah'a ve onun elçilerine yaptıkları iftirâdan da söz edilir.

İftirâcı, yalancı olduğu kadar, ayrıca zâlimdir de. Çünkü o, hakikatın yerinden oynamasına, fikirlerin inhirâfına vesile olur. Fikirler, ameller ve davranışlar yerli yerinde konulmaz ve gerçekleştirilmezse; değer hükmüne bağlanmazlarsa orada zulüm hemen baş gösterir.

Olmamış bir nesneyi olmuş gibi göstermek; yalancı gerçek olarak takdim etmek acaba müfteri'ye neler kazandırır? Onun iftirâdan bekledikleri nelerdir? Ahlakçılar, iftirâcı ile hasetçi arasında benzerlik bulmaktadırlar. İşin içinde çekememe başta olmak üzere bazı hesaplar bulunmaktadır. Muhatabımızdan, çekemediğimiz güzel hasletlerin veya mevkiin alınması, onun faziletten ve mevkiinden yoksun kalması iftirâcının beklediği husustur. Yaptığı iftirâ buna

hizmet edecektir. İftirâ ile muhatabın cemiyet içindeki manevi nüfuzu sarsılmak istenir. Ortada cemiyet yoksa, iki kişinin birbirine iftirâsının da bir anlamı bulunmamaktadır. Masum insanların belâya uğraması, nâs karşısında küçük duruma düşmesi, hep beklenen semerelerdir. Burada dikkat geçen bir nokta da şudur: "iftirâ edilen şahıs, neticede berât bile etse, üzerinde bir iz kalması müfterinin bekledikleri arasındadır". Türkçedeki bir atasözü bize durumu daha iyi açıklar: "tilki tilkilğini ispat edinceye kadar, post elden gider". İşte müfterinin istediği budur. Ortalığı sis ve dumana boğacaktır. İftirâ ettiği kişi temize çıkmak için çalışırken, müfteriye post kalacaktır. Acaba iş umulduğu gibi zuhur eder mi? Bu husus münâkaşa götüren bir husustur. Yalnız şurası muhakkaktır ki iftirâ, sonuçta sahibine utanç ve rezillik dışında bir şey kazandırmamaktadır. Dolayısıyla insanların yapacağı bir iş değildir. Allah hayvanları bile böyle bir fiilden beri kılmıştır.

Bu ahlâksızlık ve ruh hatlığında, yalancı başta olmak üzere pek çok fenalık iç içe bulunmaktadır. Bu yüzden iftirâ vak'asının psikolojik ve sosyolojik tahlili oldukça izâfi kalacaktır.

İftirânın her müfterideki zuhur şekli, cereyan tarzı, gelişmesi ayrı ayrıdır. Sebepler ve hedefler de çok kere değişik olmaktadır. Meselenin çözümünde ve bir hükme bağlanmasında, tevbekar olan

(2) İbnu'l-Esir, en-Nihâye fi Garibi'l-Hadis, Kahire, 1383-1963, Tâhir Ahmet Zâvi, Mahmut Mukammed Tenâhi nesri, III, s. 443.

(3) Ali Osman Koçkuzu, Ahlak Ders Notları, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü, 1973, s. 63, 64.

müfterinin samimî itirafları, kendi ruh durumlarını ihlâsla tasvirleri belki bizlere sûretâ bir şeyler anlatabilecektir. Haksızlık, zulüm, karşımızdaki kişinin korunması gereken ırz, nâmus ve mukaddesâtına saygısızlık, onlara tecâvüz...; iftirânın zararlarından yalnız bir kaçıdır.

İftirânın; fert, âile ve cemiyet ahlâkımız ve hayatımız üzerindeki yıkıcı tesiri, açtığı derin yaralar küçük görülmemelidir. İftirâ yüzünden nice insanlar, nice ma'sumlar huzurlarını, hatta sağlıklarını kaybeder ve bunlardan habersiz olan müfterinin kurbanı olurlar. Belki de onun tarafından, kahkahayla gizlice seyredilirler.

Her hâdisede olduğu gibi, bir iftirâ vak'asında da bir kaç kişinin rolü vardır. Bu kişileri şöylece sıralamak mümkündür:

1. İftirâyâ hedef olan veya olanlar; iftirâ kurbanları,
2. Müfteri, iftirâ da en büyük hizmeti gören kişi,
3. Aradaki inanan veya inanmış görünen; aldatılan; yahut işine uygun geldiği için aldanmayı tercih eden; iftirâ müddetince istihdâm edilen, (kullanılan) fertler ve topluluklar.

Bunlara bir dördüncü zümre ekleyebiliriz; topluluğun diğer fertleri. Meseleden haberdar olan ve sadece seyreden insanlar. Bu dört unsurun da problemde ayrı ayrı rolleri, yapması veya kaçınması gereken görev ve davranışları mevcuttur. Hepsini bilerek veya bilmeyerek iftirânın içinde yahut dışında, fakat daima iftirâ fiilinde red olmaktadır.

Bu tür ortak işlerde, kişilerin bir kısmını suçsuz, diğerini suçlu

ilân etmek meselenin gözümünü vermemektedir. Burada suçlu tespitinden çok, herkesin aldığı rolü teşhir ve onları nefis muhâsebesine davet söz konusudur. Bilerek veya bilmeyerek rol aldığımız bu tür bir vak'adan, gün aydınlayıp karanlıklar izâle olunca, türlü bahaneler arayak kendimize teberrî etmek çıkar yol olmamaktadır. Mertçe suçunu itirâf da, bir noktada meselenin halli için kâfi değildir. Müslümanca bir çözüm yolunda; af dileme, maddî ve manevî tazminat, meselenin doğru olan şeklini açıklama ... gibi pek çok hizmetin yapılması belki yaranın tedâvisinde yararlı olabilir. Unutulmaması gereken bir diğer nokta şudur: hayat ta pek çok vak'a tekerrür halindedir. Ahlâklı insan odur ki, aldatıldığı bir vak'anın benzerinde gözlerini açar veya açması için Allah'a niyâz eder. Şimdi bu kişilerle ilgili bazı hususları hatırlayalım:

A — İftirâyâ uğrayan kişi :

Bu zatın içinde bulunabileceği çeşitli durumlardan sadece ikisini zikredelim. Kendisi ya ihmâller, kötülüğe yaklaşımlar veya bilgisizlik yüzünden iftirâcıya malzeme verir, yahutta iftirâ vak'asında mâsumdur; yapılan isnattan tamamen beridir. Bu ikinci durumda iftirâyâ uğrayan kişi, yöneltilen tecâvüzlere, yapılan ezâyâ sabır ve tahammül gösterirse, şüphesiz Allah katında yüce mevki kazanma. Yine de diğer şahıslara, iftirâ konusu olan meselenin hakikî yüzünü açıklaması; bir nevi savunmada bulunması faydalıdır. Birinci durumda iftirâyâ uğrayan kişi ise, nispeten suçlu olmaktadır. İhmal, tedbirsizlik, bilgisizlik bir dereceye kadar affedilirse de, maruz kalınan iftirâ daha büyük belalâra ve iftirânın kitlede karışıklığa sebep olma.

sı halinde fert mes'ûl olur. Bu mes'ûliyet, hukûkî ve manevîdir. Dilimizde bazı yörelerde söylenen bir söz vardır: "deve üstünde kuduz dalar". Bununla; erişilmesi güç derecede yükseklikte bulunan ahnlara ve şahsiyetlere de çamur atılabileceği kastedilir. Temiz şahsiyetlere iftirâ edildiği zaman onların berâetleri için söylenen bu söz; hiç umulmadık bir tazda suç isnadı ile karşılaştığı anda da söylenir. Kısaca ifâde edersek, haksız yere suç isnad olunan; iftirâya hedef olan kişi, cemiyette değeri arttığı gibi, Allah katında da manevî ecirler almış olur.

B — İftirâcı, müfterî olan kişi :

İftirâcı, bu işi bile bile (ankasın) yapıyorsa, yani ortaya atıp tezgahladığı haber veya hâdisenin hakikatından haberdâr ise-ki çok defa durum böyledir ve iftirâ için bu şarttır-kendisinin dünya ve âhîret hayatı lekelenmektedir. Artık kendisi âdî bir kişidir. Bu tür insanlar çok kere belâlarını dünyada iken bulurlar. Masum insanların bed-duâları onların yakasını bırakmaz. Eğer iftirâcımız ahmâk ve perde arkasındaki insanların âleti ise, ona acımak; aklını erdirmek için kendisiyle konuşmak, söz dinlemezse doğru yola gelmesi için Allah'a niyâzda bulunmak gerekir. Bu yol mü'minler için en güzel yoldur. İftirâya alet olan kişiye düşen, hiç olmazsa maddî zararlarında tazmine iştirâk etmektedir.

Müfterinin ve özellikle âlet olan kişinin hâlini tasvir edince, ister istemez bize düşen vazifeler hatırıma gelmektedir. Bizler müfterî durumuna düşmemek için dürüst olmak mecbûriyetindeyiz. Delil ve mesnetten uzak, sadece zanna dayanarak herhangi bir konuda konuşmayacağız. Ashmı bilmediğimiz ve araştırmadığımız

gımız konularda dilimizi ve kalekimizi suça ortak etmeyeceğiz. Belirli iftirâ çalışmalarının; destekçisi, fetvacısı, şaksakçısı ve hele yayıncısı hiç olmayacağız. Yok böyle yapmayıp ta bir menfaat umarak, meselenin yalan olduğunu bilerek, işimize, mefküremize uygun geldiği için iftirâyâ inanmış gözükeceksek; onu çarşı - pazar yayaçaksak; dükkan dükkan dernek - dernek gezip onu neşredersek o başka bir durum arzeder. Böyle davranışlar için Müslümanlık başka hükümler ve isimlendirmeler getirmiştir.

C — Hâdisede üçüncü şahıs durumunda olan muhâtaplar ve âlet görevi yapanlar:

İftirâda âlet durumundaki kişiyi; muhâtaplardan ayırmak faydalıdır. Onun durumuna az önce biraz temas ettik. Asıl büyük kitleyi teşkil eden, haberleri dinlemeye ve inanmağa hazır bekleyenlerin de bu meselede sorumlulukları vardır. Bu tür insanlar da; meselenin esasını bilmeden hiç olmazsa ona inanmamalı ve onu yaymamalıdır.

İlim hayatımızda, politikada, cemiyet ve ticâret hayatımızda her an iftirâ vakası ile karşılaşmamız mümkündür. Bazan iftirâ, kişilerin âle hayatlarına bile bir noktada girmektedir. Bu itibarla temiz olduklarına inandığımız kimselere atılan çamurlara göz yummadan onları savunmalıyız. Bu, müslümanlara düşen bir görevdir. İftirâyâ göz yummak; daha büyük yaralar açılmaması için ses çıkarmamak, müfterileri daha azgınlaştırmakta öteye gitmez. Son zamanlarda ülkenin her kesiminde bunun pek çok misâlleri görülmüştür.

İftirânın düşmanımızda iz bırakması ümit edilir. Bu iz ve bu

ala, bazan içte de olabilmektedir. Öyle dürüst görünen kişiler vardır ki, onların izleri içtedir. Ve bu iz müfteriliğin izidir. Dünya hayatında bu adamlar dürüst de görülse, âdi kişilerdir.

İftirâ illeti —maalesef—, sade insanlardan çok, okumuş; ilim ve mevki sahibi olmuş, din ve idâre hayatımızda yer tutmuş kişiler arasında yaygındır. Bir köylü, bir esnaf ve bir sanatkâr... bazan âlimin, idârecinin, okumuş aydın kişilerin birbirlerine yönelttikleri iftirâlara hayretler içinde muttali olmakta; onları akıl ve havsalasına sığdıramamaktadır. Çünkü onlarda iftirâ henüz bu seviyeyi bulmamıştır.

Umumi mahiyetteki bu girişten sonra; iftirânın mâhiyetini, menşei-ni, nevilerini; Kur'ân-ı Kerim ve Peygamberimizin sözlerindeki yerini; fert ve cemiyet hayatı açısından zararlarını, ondan korunma yollarını anlatmağa çalışalım.

Ahlakçıların belirttiklerine göre, insan rûhündeki kuvvetler, gösterdikleri faaliyetler sonunda fazilet ve rezilet denilen huylar meydana gelir. Bunlar iyi ve kötü hasletler; huylar ve netice itibariyle davranış biçimleridir. Bir bakıma faziletin menşei, insan ruhunda mevcut kuvvet ve melekeler olmaktadır. Kaynak ruhtur. O saflaşır ve berrak bir hal alırsa; ferdin manevi yapısı; ruhunun çalışması ve bu çalışmaya bağlı olarak vücut bulan semere de temizleşmiş olacaktır.

Faziletler adâlet, şecâat, iffet gibi tek ve başlı başına bir huy olduğu gibi, reziletler de; korkaklık, zulüm, iffetsizlik gibi müstakil huylar olmaktadır. Bunlar yanında karmaşık yapıda, bir takım karışımlar so-

nucu meydana gelmiş fazilet ve rezilikler de vardır. Çok girift yapıda olan bu huylardan birisi de iftirâdır. Onda belirli bir ölçüde yalan ve haset dışında, daha pek çok kötülükler de bulunmaktadır. İftirânın bu karmaşık yapısı, tahlilde güçlükler arz etmektedir.

Yeniden yalan uydurma⁽⁴⁾, mutlak manada yalan söyleme⁽⁵⁾ gibi manâlara da gelen iftirâ kelimesinde; "vukû bulmamış bir şeyi isnat, yalan söz peydâ eylemek" mâ-naları da tespit olunmuştur.⁽⁶⁾ Firûz-âbâdinin işaret ettiği gibi, iftirâ aynı zamanda "kürk giymek" demektir.⁽⁷⁾ Yalnız müfterinin işi bu sefer ters olmaktadır; kendisi yerine, başka birisine iftirâ libâsını ve kürkünü giydirmektedir. Kimbilir belki de kendisi manevî manada âdilğin ve hacâletin ateşten kürkünü benliğine dolamaktadır? İftirâ her hangi manada alınırsa alın-sın bir fazilet değil, bir rezilik türüdür. Semtinden şiddetle kaçınmamız istenen bu kötü huyun mahiyeti ve muhtelif ahlâk sistemlerindeki yeri yazımızın tümü ile bir nebze belirecektir. Şimdi bir Kur'ân-ı Kerim'e dönelim ve orada bulduğumuz iftirâ ile ilgili âyetleri nakledeyim:

A — Allah'a iftirâ ve ümmetlerin bu konudaki durumları:

Kitabımız Kur'ân'da mevcut olan yirmi kadar âyet-i kerîmede; "Allah'a karşı yöneltilen iftirâlardan, sebeplerinden ve bu kötü işin cezasından" söz edilir. Cenâb-ı Allah

(4) Cevheri, es-Sihâh Tacü'l-lüğa, VI, s. 2454.

(5) İbnu'l-Edir, en-Nihâye, III, s. 443.

(6) Firûz-âbâdi, Kâmûs Tercemesi, IV, s. 1117, 1118.

(7) Aynı eser ve aynı yerler.

bu fi'li irtikâp edenlerden "en zâlim kişiler" olarak bahseder. Sözü edilen bu yirmi âyetin meâllerini okuyucularımıza arz etmeyi faydalı görüyoruz.

Âl-i İmrân sûresinin 94. âyetinde, "Tevrâtı okuyup, gerekli tebliğe muhâtap olarak doğru yola eriştikten sonra Allah'a yalan yere iftirâ edenlere" temas edilir. Nisâ sûresinde (âyet, 48) ise, "Allah'a ortak koşmak" bir nev'i iftirâ olarak anılır. el-En'âm sûresinin 21, 93 ve 144. âyetlerinde de; "Allah adına yalan düzme, kendisine vahiy gelmez iken vahiy geliyor gibi davranma, Allah'ın âyetlerini yalan sayma" fiilleri hep iftirâ türleri olarak verilmektedir.

Dikkat edilecek olursa, Allah'a yapılan iftirâlarda müşterek olan nokta; "bütün peygamberlerce tebliğ olunan aynı talimata; Allah'ın zât, sıfat ve fiilleri hakkındaki ilâhî tebliğlere yönelmiş olan sapık inanç ve telâkkiler" dir... Allah'ın zâtı hakkında mümkün olmayan bu tür telâkkilere inanan kişiler, elbette ki bir nev'i iftirâcı olmaktadırlar. Diğer bazı iftirâlar da şunlardır: "Allah teâlâya demediğini isnad etmek (el-A'râf sûresi, âyet: 37), gönderdiği kitabı reddetmek (Hûd sûresi, âyet: 18), Allah'a evlât isnadı (es-Saff sûresi, âyet: 7). Konuyu uzatmamak için, âyetlerin bir kısmının süre ismi ve ayet numaraları vermekle iktifa edeceğiz.

Burada insanın hatırına şöyle bir soru gelebilir: Allah'a yöneltilen her çeşit iftira acaba zararlı olabilir mi? Çünkü, Allah her türlü te-sirden beridir. Meseleyi Allah'ın zâtı açısından değil, cemiyetteki çeşitli kültür ve akıl seviyesindeki insanlar açısından düşünmemiz gerekmektedir. Zira dünya, ilimde ne

kadar ileri giderse gitsin, teknoloji-de ne kadar gelişirse gelişsin, bir bakıma insanın aldanma durumu, yanılma hali her zaman mevcuttur. Üstelik yanılman kişiler de her zaman bulunacaktır. Diyebiliriz ki, Allah ile ilgili inançlarında insanları dalâlete düşüren; Allah'a iftirâ ederek mü'minleri yoldan çıkaran insanlar, Allah'a iftirâ konusunu, cemiyete zararlı bir mesele haline getirmektedirler. Yoksa bizatihi zarara muhatap olan Zât-ı Bâri değildir. İnsanlara manevî önder olan kişilerin, zaman zaman kendi inançlarını; Allah hakkındaki telâkki ve imanlarını kontrol etmeleri, terbiyelerini üslendikleri kişilerin Allah Teâla ve O'nun emirleri hakkındaki telâkkilerini araştırıp; yanılmaları düzeltmeleri gerekir. Öyle söz ve sohbetler yapılır ki, orada Allah'a bilmeden veya ihmâl neticesi iftirâlar edilebilir. Bunların misallerini burada zikretmek istemiyoruz; ama arzu eden her ilim sahibi, çevresini tetkik ederse, kafi derecede misallere rastlayacaktır.

B — Diğer insanlara yapılan iftirâlar :

Kur'an-ı kerimdeki iftirâya atıf yapan âyetlerin bazılarını gördük. Diğer bir miktar âyet daha var ki, orada iftirâya uğrayanlar değişmekte; müfteri olan insanlar, bu âyetlerin belirttiğine göre, kendileri gibi insanlara iftirâ etmektedirler. İnsanlara yapılan iftirâlar içinde en tehlikeli olan, peygamberlere ve onların yakınlarına yönelen iftirâlardır. Özellikle bizim peygamberimize hemşehrilerinin yaptıkları iftirâlar da kitab-ı kerimimizde yer almaktadır.

(8) el-Kehf sûresi, âyet 15; es-Şûrâ sûresi, âyet: 24; el-Ankebût sûresi, âyet: 68 v.b.

Peygamberlere ve özellikle bizim peygamberimize yapılan iftiraların mühim bir kısmı, onların kişiliklerinden ayrı olarak nübüvvetlerine yapılmaktadır. Müfteri onlara; İsa, Musâ, Dâvud, İbrahim, Muhammed Mustafa (s.a.) oldukları için değil, "peygamber olup; tebliğde bulunduğları için" çamur atmaktadır. İftirâcılar, peygamberliğine inanmadıkları zatı çok kere yalancılıkla lekelemeğe çalışırlar. Gerek yalan ve gerekse diğer sıfatlar o nebide bulunmadığı için de, bunları yayanlar; ortaya atanlar müfteri olmaktadır. Peygamberlerin hayat ve kıssaları anlatılan her sûrede bu misallere rastlanır. Peygamber efendimize karşı düzenlenen iftirâlar içinde, Kur'an-ı Kerim'e yöneltmiş olanlarında, onun uydurma olduğu iddia edilir. Bir kaç âyet meâli okuyalım:

1. "Yoksa onu (peygamber) kendiliğinden uydurdu mu diyorlar De ki: öyleyse, eğer iddianızda doğru söyleyenler iseniz, siz de onun benzeri bir sûre getirin"⁽⁹⁾

2. "(Peygamberim) belki onu (Kur'an'ı) kendiliğinden uydurdu derler. De ki: eğer ben onu kendim uydurdumsa, günâhı benim üstüme olsun. Halbuki ben sizin (böyle bir iftirâ ile) irtikâp edegeldiğiniz günahattan tamamen uzağım".⁽¹⁰⁾

3. "Bu Kur'an Allah'ındır. Başkasının uydurması değildir".⁽¹¹⁾

Bu misâllerde de görüldüğü gibi, iftirâ eden, seçtiği hedefteki en can alıcı yere ve İslâmın en büyük kaynağına nişan almış durumdadır. Akınca Kur'an-ı Kerim, ona yaptığı iftirâ ile yıkıldığı takdirde, peygamberimizin risâleti daha kolay silinebilecektir. Müfteriler kendi zamanlarında peygamberimizin kırk yıllık temiz ve aralarında geçmiş olan haya-

tına ve temiz şahsiyetine fazla yüklenememişlerdir. Çünkü, risâletten ve tebliğinden önceki devrede onu ögen, şahsiyetini kabul eden çeşitli beyanları olmuştur. Daha sonra aşırı giderek tenâkuza düşmekten nispeten çekinmişlerdir. Kur'an'a karşı olan iftirâlar, belirli bir zamana münhasır kalmamıştır.⁽¹²⁾

C — İftirâcıların vasıfları ve iftirânın sonuçları :

Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerinde de müfterilerin sıfatlarına ve öteki âlemdeki durumlarına temas edilmektedir. Bütün bu âyetler bir arada görüldüğü zaman, müfterinin gerçek kişiliği zihnimize canlanmakta, âkibeti de belli olmaktadır. Öyle âyetler ve ilâhi tehditler vardır ki, onlar karşısında müslüman olarak iftirâyı irtikâp edilmez; onu kendimize silâh ve meslek yapmamız asla düşünülemez. Bir kaç örnek görelim:

1. İftirâ, bazan kişinin imanı ve dinî ile ilgili olmaktadır. Bundan çıkan sonuç şudur: "müslüman katiyyen başkasına iftirâ yapamaz".

(9) Yunus Sûresi, âyet: 38 Bu meydan okuyuşun benzeri bir kaç kez tekrarlanmaktadır. Meselâ bkz. Hûd sûresi, âyet: 13.

(10) Hûd sûresi, âyet: 35 Benzeri suçlamalar, iftirâlar ve cevapları için bkz., el-Furkân sûresi, âyet: 4; es-Secde sûresi, âyet: 3; el-Enbiyâ, âyet: 21; el-Ahkâf, âyet: 8; el-İsrâ, âyet: 73; el-Mumtehine, âyet: 12; es-Sebe', âyet: 43 v.d.

(11) Yunus sûresi, âyet: 37.

(12) Kur'an'a karşı eski zamanlarda ve günümüzde yöneltilen dost ve düşman iftiraları için müstakil eserler yazılmış, gerek Türkçede ve gerekse başka dillerde neşriyat yapılmıştır. Hatta meselenin Kur'an ilimleri içinde müstakil bir ilim dalı ve bir disiplin olarak tedkiki uygun görülmüş ve o yolda çalışmalar yapılmıştır.

İftirâ yapmak için başka sıfatlar tasılamak lâzımdır. "Ancak, Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler iftirâ yapar, yalan düzer".(13)

2. İftirâ sahibine manevi küçüklük ve imanına leke getirir. İftirâ söz konusu olduğu yerlerde hem din ve hem de dine bağlı pek çok nokta ve mesele anlaşılmaz hale gelir; inanan zümrede yanılmalar olur. Kişiler muhakkağ aldatılır ve aldanırlar. Müfterinin kendisi bizzat aldananların başında gelmektedir." Onların uydurdukları bu şeyler, dinleri hususunda kendilerini aldatmıştır".(14)

3. Her amel ve davranış gibi, iftirânın da son imtihânda bir hesâbı vardır. Müfterinin-dünyadaki çektiği veya çekmediği cezâ bir kenara bırakılırsa-âhiretteki hesapta durumu hiç iyi olmamaktadır. İftirâyâ uğrayan mazlûm kişi, dünya hayatında müfterilerin elini kolunu sallayarak gezip tozmasına içerleyip, ilâhî adaletten şüphe etmemelidir. Bu hesap, unutulmayacaktır. Kur'an-ı Kerim'in ifâdesi gayet açıktır. Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar ... düzmekte oldukları şeylerden kıyâmet günü mes'ûl olacaklardır".(15) Elbette ki bu sorgu-suâl, kişiye ya felâh veya hüsrân getirecektir. Yani kişinin suçlarından berâeti, onun temize çıkmasına; suçluluğu ise iyi olmayan sonucuna delil olacaktır. İşte iki âyet meâli:

"... Allah'a karşı yalan uyduranlar hiç şüphesiz felâh bulmayacaklardır".(16),

"... Allah'a karşı yalan uyduran herkes hüsrâna uğramıştır".(17)

Kur'an-ı Kerim'de iftirânın ne miktarda işlendiğine delil olabilecek bir kaç âyet gördükten sonra, me-

selenin hadislerdeki; peygamberimizin mübârek sözlerindeki yerini zikretmekte şüphesiz büyük faydalar vardır. Bazı hadislerin sıhhat derecelerinin münâkaşa edilme yolu her zaman açık olmak üzere, onun söylediğini zannettiğimiz bazı sözlerinde öe, iftirâ konusunun fecâatı anlatılmaktadır.

Mevzûa girmeden önce şu noktayı birlikte hatırlamakta fayda vardır:" bir islâmî meseleinin, müslümanların bir derdinin Kur'an-ı Kerim yanında, Hz. Peygamberin hâdislerinde ve sünnetinde, yaşayış tarzında aranması en isâbetli yoldur. Geçmiş ilim adamları bu yolu terketmedikleri müddetçe doğrudan ayrılmamışlardır. Müslüman için, peygamberi dışında mürâcaat edeceği bir başka kapı pek bulunmamaktadır. Biz inanıyoruz ki, Rabbinizi ve Onun gönderdiği en son din olan Müslümanlığı en iyi bilen, yaşayan, en ekmel manada uygulamaya koyan zat, Peygamberimiz Hz. Muhammed (A.S.) dir.

Peygamberimizin beyanı ve yaşayış tarzı ile biz, Kur'an-ı kerimi de doğru ve gerçek ölçüleri içinde anlamış olmaktadır. Ölçümüz bu, hareket noktamız da bu prensipler olmazsa doğruyu çok zor buluruz.

İslâm ümmetinin bahtiyâr öncülleri, sahâbe adını alan ilk İslâm toplumu daha yeni teşekkül halinde iken, zât-ı risâlet tarafından iftirâyâ karşı uyarılmışlardır. Cemiyetin temellerine kasteden bu illet, o günden teşhis edilmiş ve genç ümmete sirâyet etmemesine çalışılmıştı.

(13) en-Nahl sûresi, 105. âyet-i kerime.

(14) Âl-i İmrân sûresi, âyet: 24.

(15) el-Ankebût, âyet: 13.

(16) Yûnus sûresi, âyet: 69.

(17) Tahâ sûresi, 61. âyet-i kerime.

Peygamber efendimizin mü'min fert ve topluluklarla bey'atleri (islâma ve peygambere bağlı kalacaklarına söz vermeleri) sırasında, bey'ata iştirak edenlerin "iftirâ yapmayacaklarına dair söz vermeleri" şartı ön plânda idi. Kur'ân-ı Kerimde o günlere işaret eden bir âyette bu belirtilmiştir. "... bir iftirâ düzüp getirmemeleri..." cümlesi bu âyette yer almaktadır.⁽¹⁸⁾ Bazı âlimler burada ki iftirâyı zinâ olarak anlamağa çalışırlarsa da, zikredilen iftirâ-Allah daha iyisini bilir-bizim kendisinden söz etmeğe çalıştığımız hastalıktır. Çünkü, zinâ âyette ayrıca zikredilir. Bey'atlerden söz eden hadislerde⁽¹⁹⁾ ve meselâ sahabiyye'lerden UMEYME BİNTİ RAKİKA'nın beyatını anlatan hadiste⁽²⁰⁾ iftirâ etmeme şartı geçmektedir.

Müslümanlığın ilk günlerinde gelen emirlerin bir listesini veren usûl-i fihk âlimi eş-Sâtîbî, kitabında iftirâyı da temas eder.⁽²¹⁾ Buradan anlıyoruz ki iftirâ, bey'atlerde diğer bazı emir ve yasaklar yanında ilk sırayı işgal etmekteydi. Mekke devrinin ilk zamanlarında inen: "Allah'a ve hesap gününe imân, namaz, fakirlere infak, küfür ve küfre bağlı davranışlar ve inançlar, Allah'tan başkası adına kurban kesiş, Allah'a iftirâ, bir takım şahsî düşüncelerle bazı şeyleri haram ve helâl saymalar" hep bu devredeki emir ve nehiylerdir. Demek ki iftirâ, zikredilen kötülükler gibi telâkki olunmuş ve zaman geçirilmeden ümmet fertleri uyarılmıştır. Bugün biz islâmın öncelikle emrettiği bu prensipleri adeta yadırgamaktayız.

İftirâ hastalığının gerek bu ilk emirler arasında gelişi ve gerekse bey'at şartı olarak ileri sürülüşü, çok manidardır; üzerinde düşünülmesi gerekli bir konudur. İyi dü-

şünecek olursak bunu normal karşılıyoruz; çünkü o tarihte İslâm toplumunda bir temel atma söz konusudur. Bey'at, İslâm tarihinin her safhasında rasladığımız şekliyle tam bir ahitleşme ve rasûl-i ekrem'e uyacağına, destekleyeceğine dair garanti verme halidir. Bey'atla atılan bu temel in kuvveti ölçüsünde, üzerindeki binanın sağlamlığından bahsedilebilir. Bizler de İslâm'a inanıp gönül verdiğimizize göre, bugün aynı bey'at şartları-farklı manada ve birimlerde de olsa bizim için de geçerlidir. Din, millet, ülke için hayır-haş olmak; müslümanlara Allah'ın gösterdiği istikâmette yol göstermek; onları bölüp parçalamadan rehberlikte bulunmak; bu arada hiç bir kimseye iftirâ etmemek bizler için de geçerlidir." İftirâdan kaçınmak, sadece peygambere söz veren sahâbeye mahsus-tu" diyemeyiz.

Hadisleri konu edinen bir fihriste bakılır ve hadisler sūr'atle gözden geçirilirse orada şu iftirâ nevelerine ve meselelerine temas edildiği görülür:

1 — Peygambere söylemediği sözleri isnat etmek:

Bu, az önce sözünü ettiğimiz Allah'a iftirâ gibidir. Cürüm olarak da aynı güçtedir. Bilindiği gibi, gerek geçmiş peygamberlere ve ge-

(18) el-Mumtehine sûresi, âyet: 12.

(19) Buhârî, el-Câmi' es-Sahih, K. imân, 12; menâkıp, 43; hudûd, 14; ahkâm, 49, tevhit, 31; en-Nesâî, es-Sünen, K. el-Bey'a, 9; Ed-Dârimî, K. es-Siyer, 16. Aynı mesele için ayrıca bkz., el-Mu'cem el-Mufehres li elfâzi'l-Hadis en-Nebevî, V, s. 138, 139.

(20) Ahmet b. Hanbel, el-Musned, II, s. 196.

(21) eş-Sâtîbî, el-Muvâfakât, III, s. 102, 103.

rekse bizim peygamberimize yönelen iftirâlar olmuştur. Peygamberlikten önceki şahsiyetini tasdik ettikleri nebilere, vahiy gelmeğe başlayınca etrafındakiler kanaat değiştirerek; "sihre kapılmış, deli, şâir" v.b. vasıflarla hitaba başladılar. Hat-tâ Kur'ân'da "geçmiş milletlerin efsânesi; esâtîru'l-evvelin" bile demek cür'etinde bulundular. Fakat bahse konu iftirâlar, asırlarca istenen meyveyi vermedi.

2 — Yalan rü'yâ:

İnsanların bir başka hastalığı da budur. Aktüaliteye veya muhatabın beklediği meseleye dair rüyalar uydurmak. Bu da başka bir iftira çeşididir. Fertler arasında buna tenezzül eden ve böylece işlerini yoluna katanlar olmaktadır. Bu bir nevi gönül avutma ve kendisini insanlardan farklı görme türüdür, fakat yine de cemiyet için zararlı tarafları bulunmaktadır.

3 — Asıl babasından ayrı bir kişiyi kendisine baba ilan ve kabul etmek:

Bugün belki bizim toplumumuzda bulunmayan bu sapıklık çeşidi, eski Arap toplumunda bulunmaktaydı. Allah'ın elçisi ilk nübüvvet yıllarından itibaren, bir kimsenin kendisini bir başkasına nispet etmeyi iyi görmemiş, müslümanları ondan sakındırmıştır. Bu ikazlar çok müsbet netice vermiştir. Başka bir babaya kendisini isnat etmek bir tarafa, Anadolu ve Rumelimizdeki Türk insanı, kendisini anne tarafından tarife bile rızâ göstermemekte, böyle tanıtmaya yapanları yadırgamak tadır.

4 — Hiciv, ölçsüz yerme, hezeyân da iftirâ doğurur:(22)

5 — İftirânın en büyük cinsi (A'zamü'l-firâ):

Peygamberimiz üç çeşit iftirâyı böyle tanıtmıştır. Günahları büyük-lüğünde zararlı olan bu iftirâlar şunlardır:

a. Kişinin görmediğini gördüm diyerek gözlerini iftirâda bulunması. Bu daha çok şahitlik için söz konusu olmaktadır.

b. Kendisini başka babalara nispet ederek, hem annesine ve hem de babasına iftirâda bulunması ve netice olarak onların iffet ve namuslarıyla oynaması,

c. İnsanın duymadığı bir şeyi duydum diyerek şehâdette bulunması.(23) İyi düşünecek olursak, özellikle göz ve kulakla ilgili olan iftirâlar; hem adaleti yanıltmakta ve hem de cemiyette huzuru bozabilmektedir. Suçlar ve cezâlar, çok kere şahitlerin nâmuslu şehâdetleriyle tespit olunmaktadır. İki kişi dinlerini yağmalayıp yalan yere şehâdet ettiği takdirde, hapishaneler nice mazlûmlara mekân olabilmektedir. Cemiyet hayatında bu tür iftirâdan da kaçınmamız gereklidir,

Hadis-i şeriflerde ayrıca iftirânın cezâsından ve müfterinin hüsrâna uğrayacağından bahsedilir.

Hülâsa olarak diyebiliriz ki, "İftirâda olmayana olmuş, görülme-yeni görülmüş, duyulmayı da duyulmuş gösterme ve öylece ilân etme" söz konusudur. Bütün bu davranışlar da hakikatın gizlenmesine yol açan durumlardır.

(22) İmam Mâlik, el-Muvatta', K. el-Es-ribe, 2: K. el-Hudûd, 18.

(23) Ahmet b. Hanbel, el-Musnet, II, s. 196; III, s. 490.

İslâm Hukuku ve İslâm Ahlâkı, iftirânın karşısına, "nasihat, ahlâkı tavsiye ve öğütler" yanında "dünya ve âhiret cezaları" ile de çıkmaktadır. Önce fertleri iftira hakkında eğitir, onları iftiradan sakındırır; iftirânın fert ve cemiyet için kötülüğünü anlatır, sonra da belirli ölçüler içinde müfteriyi cezalandırır.

Namuslu bir kadına iftirada bulunmanın, "hadd-i kazf" adlı nasıl belirli bir cezâsı varsa, iftiranın da belirli bir cezâsı vardır. Buna "Hadd-i firye" adı verilmektedir. İftirâ, eğer bir ırz ve namus meselesi üzerinde ise, bu ceza daha da ehemmiyet arz etmektedir. İmam Mâlik el-Muvatta' adlı eserinde iftirâ ve cezâsı ile ilgili bir bab açmaktadır. Orada açıklamalarda bulunur.⁽²⁴⁾ Burada mevcut hadislerden birinde, ebu'z-Zinad, halife Ömer b. Abdil-Aziz günündeki bir tatbikattan söz eder. Şöyle der: "Ömer b. Abdil-Aziz bir köleye iftirâ yüzünden 80 deynek vurmuştur". Ebu'z-Zinâd aynı meseleyi Âmir b. Rabia'nın oğlundan sormuş ve şu cevabı almıştır: "Ömer Osman ve diğer halifelerin (r.a.) gününde, hiçbirisinin köleye kırk deynekten fazla ceza tatbik ettiğini görmedim. Sadece kırk deynek vururlardı".⁽²⁵⁾

İftirâya karşı tedbir ve klasik deyimi ile ilâg, hem iftirâ eden ve hem de ona muhâtap olanlar için ayrı ayrı düşünülebilir. Biz meseleyi

daha fazla uzatmayacağız. Alınacak ilk tedbir, iftirânın kökü ve menşei ile ilgili olmaktadır. İftiracı eğer müslümansa, bunun dinimizde haram olduğunu bilecek, hatırlayacak, bu yola başvurmadan meselelerini gözecektir. Unutmamalıdır ki, yayın yoluyla yapılan iftirâlar da aynı sınıfta mütalaa edilir. Bir şahsın eserinden, cümle naklederken yapacağımız iftira "cümleleri bozup, işimize geldiği şekilde nakil ve yazının kastettiğinin aksi bir mana istihsali" şeklinde olmaktadır. Okuyan, eserin aslını bulup karşılaştıramayacağı için, müfterinin isteği hasıl olacaktır. Bu da iftiranın en modern ve en âdi yollarından biridir.

İftirâ, sahibine maddî kazanç sağlayabilir. Müslüman buna tenez-zül edip, bu seviyeye inmemelidir.

Muhâtaplara gelince... onlar da fisıltıya değil, net sese ve gerçeğe kulak vermeli; aslını bilmediği hususları sağa sola taşımamalıdır. Zan değil, sağlam bilgi müslümanın gideceği yolu çizer. Unutmamalıdır ki bu dünyanın bir de altı; büyük bir hesap günü mevcuttur. Ne mutlu o insana ki, âhirette iftirâ yüzünden hesâba çekilmekten Allah onu korumuştur.

(24) İmam Mâlik, a.g.e., K. elHudûd, 17, 18.

(25) Aynı eser ve aynı sayfalar.